

Retsvidenskaben sætter nye blomster:

- »*monopolbourgeoisiets alternative jurisprudens*«
- »*marxistisk jurisprudens*«
- »*græsrods-jurisprudens*«

Helmuth Schledermann

Ovenstående mærkelige begreber har i hvert fald givet sproget nogle nye blomster. Spørgsmålet er, i hvilket omfang retsvidenskaben og juristerne er blevet beriget ved det. De nævnte retsvidenskaber eller »jurispruden-ser« er opdaget eller opfundet af henholdsvis Niklas Bruun (RETFÆRD nr. 15), Lars D. Eriksson (RETFÆRD nr. 11) og Ole Krarup (RETFÆRD nr. 15).

Først skal det siges, at det er godt at se, at jurister tør sige noget *principielt*, som bryder med tilvant retsvidenskab. Det sker sjældent og er samtidig uomgængeligt nødvendigt. Man må have sat tingene på begreb for at kunne diskutere dem.

Her er det alene min mening at tematisere et enkelt aspekt af de tre former for retsvidenskaber, nemlig problemet om *retsvidenskabens og juristernes integration, henholdsvis selvstændighed (autonomi), i forhold til samfundet*. Det forekommer mig at være det første problem, der rejser sig ved enhver ny form for mere samfundsorienteret jura. Sådanne former for jura rummer muligheder og farer, som ikke altid erkendes åbent, hverken af tilhængerne eller modstanderne. Om dette skyldes praktiske eller taktiske hensyn skal jeg ikke kunne sige. Derfor skal problemerne her søges tematiseret med henblik på mulige – midlertidige – løsninger.

Indledningsvis er det nødvendigt at sige noget om retsvidenskab og jurister i almindelighed. Så længe retsvidenskaben og juristfunktionerne anses for noget givet og uproblematisk, vil der også være et givet og uproblematisk forhold mellem integration og autonomi i forhold til samfundet. Dette betyder ikke, at forholdet ikke diskuteres. Der er jo i reglen folk uden for den juridiske verden, som provokerer til modsigelse. Men i den nævnte uproblematiske situation kan juristerne klare sig med at producere forskellige former for ideologi. To ideologier har været anvendt: (1) Retsvidenskaben og juristerne er overvejende uafhængige. Dette har især været hævdet af advokater. De siger, at de er den lille mands forsvarer over for store monopoler og over for staten. (2) Retsvidenskaben og juristerne er fuldstændig neutrale, rene redskaber for de intentioner, som den lovgivende forsamling har. Denne tendens har man især set hos jurister, som er ansat ved det offentlige. – M.a.o. fuld autonomi eller total integration, alt efter hvor juristerne er placeret. Sådanne ideologier kan

leve side om side, så længe juristerne ikke på det principielle plan begynder at angribe hinanden – og udenforstående begynder at fiske i rørte vande.

Hvis jurister for alvor selv begynder at problematisere den integration og autonomi, som eksisterer, vil der opstå nogle problemer. Kræver man en større integration i samfundet, vil dette efter al sandsynlighed mindske den relative autonomi, som findes. Man kan tænke på, at f.eks. domstole eller advokater ville begynde at gå dybt ind i lægers sagkyndige skøn, eller de ville begynde at indføre egne og eksplicite politiske vurderinger i retten. Dette ville nødvendigvis føre til spørgsmålet om, hvad jura er, og hvad en jurist er. Den faglige og professionelle identitet ville blive truet.

Loven om integration og autonomi

Jeg tror, man kan konstatere en sociologisk lovmæssighed (eller tendens) for professioners forhold til samfundet. *Hvis en profession er etableret, vil en udvikling i retning af større samfundsmæssig integration føre til bestræbelser på at skabe nye former for autonomi.* Dette sidste kan ske på forskellige måder, og det er her det interessante ligger. En større *eksplicit* integration af juraen i samfundet kan også betegnes som en politisering af faget. Her har man eksempler på en politisering af *faget*, samtidig med forsøg på en afpolitisering af *juriststanden*. Dette lyder mærkeligt, men vil blive forklaret nedenfor. Dernæst kan man forsøge at skabe et nyt afpolitiseret og autonomt niveau *under* det politiske. De såkaldte rammelove med politiske hensigtserklæringer kan skydes i baggrunden til fordel for cirkulærer og praksis. I så fald oplever juristen blot, at han kan arbejde, som han plejer, men nu med hovedvægten på andre retskilder. Endelig kan jurister genskabe autonomien ved specialisering (arbejdsret, socialret, skatteret o.s.v.). Denne sidste form for autonomi er udtryk for et reelt monopol på viden, og fænomenet er beslægtet med andre professioners vidensmonopoler (lægernes, arkitekternes o.s.v.).

Ovennævnte er temmelig abstrakt. Noget af det skal illustreres nedenfor. Endvidere hører lovmæssigheden til den type »sociologiske love«, som man systematisk bør forholde sig til og modificere virkningen af, når man har indset dem. Hvis man går ind for, at retsvidenskaben og juristerne skal erkende fagets og professionens integration i samfundet og i det politiske system, så kan det ikke nytte, at man derefter spontant flygter over i teknologiske overvejelser for at bevare respekten i juristkredse. Det kan heller ikke nytte, at man identificerer sig helt med et politisk standpunkt eller en bestemt gruppe af klienter for så at opdage, at man ikke længere er i stand til at fungere som jurist. Det er dette dilemma, som skal tematiseres her.

»Monopolbourgeoisiets alternative jurisprudens«

Niklas Bruun har anvendt dette udtryk i sin omtale af Ole Hasselbalchs bog »Arbejdsretlige funktioner«¹.

Den retsvidenskabelige behandling af arbejdsretten i Danmark kan på eksemplarisk vis illustrere, hvad der er sagt ovenfor. Grundlæggeren af den danske arbejdsret i teori og praksis var Carl Ussing. Han var desuden en af de første, som introducerede en »realistisk retsvidenskab«. Det var allerede i 1884². Hans program indeholdt en kritik af »begrebsjurisprudensen« og en indførelse af et friere skøn med større vægt på hensigtsmæssighedsbetragtninger. Det er klart, at denne linie ikke kan undgå at føre til en svækkelse af retsvidenskabens autonomi. Hvis man driver den langt nok, kan det føre til underkendelse af regler, herunder også regelskabende praksis. Jeg har gennemlæst næsten hele Ussings litterære produktion og derved fået et samlet billede af hans tankegang. Der har vist sig en sammenhæng, som han muligvis ikke selv gjorde sig klart. Det er, som om hans nedtrapning af *retsvidenskab* som et ordnet system af doktriner og retsregler – det han foragteligt betegnede som »professorjura« – modsvarer af noget andet: En optrapning af *juristernes* integritet. Juristerne, særlig dommerne, skulle sidde som en gruppe af fremragende folk og løse problemerne, når de konkret opstod. De skulle være hævet over mistanke for at politisere, at arbejde for personlig vinding o.s.v. Carl Ussing fremsatte en række forslag til højnelse af dommernes moral. De går lige fra et forbud imod at modtage ordener af kongen og til en selvrekruttering af dommerstanden delvis uden om justitsministeren³.

Det er dette, jeg vil kalde en eksplicit samfundsmæssiggørelse/politisering af retsvidenskabens – kombineret med en »afpolitisering« af juristerne. Der er en egen logik i det, og samtidig er det naturligvis en umulig idé. Forudsætningen for, at det skal lykkes, er uden tvivl, at dommerne har mulighed for at optræde autoritært og patriarkalsk. Og dette var netop den optræden, som karakteriserede Carl Ussing både som kriminaldommer og som formand for arbejdsretten, »Den faste Voldgiftsret«⁴.

Der kan være grund til at nævne, at Carl Ussing ikke⁴ var ene om en sådan kombination af »realistisk retsvidenskab« med »afpolitiseret«, autoritær retlig problemløsning. Man finder også tendensen hos f.eks. Fr. Vinding Kruse og Knud Illum. Det må understreges, at der kun er tale om en tendens. Ingen af de nævnte jurister – heller ikke Carl Ussing – ville

1. N. Bruun: »Arbejdsretlige funktioner« – en alternativ jurisprudens? (Retfærd nr. 15, 1980, s. 100)

2. C. Ussing: Anders Sandøe Ørsted som Retslærd (Kbh. 1884).

3. C. Ussing: Den vigtigste Retsreform (Kbh. 1896). – Samme: Offentlig Moral (Kbh. 1908). – Genoptr. i *Carl Ussing i Skrift og Tale*, udg. af O. Krabbe (Kbh. 1935) s. 414-34, henholdsvis s. 473-91.

4. Jfr. om C. Ussings arbejde som kriminaldommer, *Carl Ussing i Skrift og Tale* (a.a. note 3) s. 546-53. Om Ussings arbejde i Den faste Voldgiftsret, særlig hans syn på arbejderens »letbevægelighed« og »uberegnelighed«, *smst.* s. 162, 248, 251, 276 og 328 f.

afskaffe lovfastsatte regler og brugen af domme som præjudikater samt almindelig retsdogmatik.

I nyere arbejdsretlig teori kan man se en anden form for eksplicit samfundsmæssig integration og ny autonomi på andre planer. Her er Ole Hasselbalchs bog »Arbejdsretlige funktioner« et godt eksempel⁵. Vi kan tage udgangspunkt i Niklas Bruuns påvisning af Hasselbalchs »alternative jurisprudens«⁶. Hasselbalchs retsvidenskab går ifølge Bruun ud på at ophøje virksomhedernes driftsøkonomi til »det højeste kriterium for såvel retspolitik som retsdogmatik«. Bruuns citerer fra bogen dokumenterer synspunktet. Hasselbalch har på væsentlige punkter udskiftet traditionelle juridiske argumenter med interesseafvejninger, oftest i arbejdsgiver-favør. Derved har han næsten helt eksplicit politiseret arbejdsretten. Ifølge den ovenfor omtalte lovmæssighed, må vi derfor forvente et forsøg på at etablere en ny form for juridisk autonomi. Dette sker også. Hasselbalch betoner gang på gang nødvendigheden af, at man skaber »et juridisk system i balance med sig selv og opfyldende de teknisk/kvalitative krav, som må stilles inden for arbejdsretten«⁷. Hertil kommer det vidensmonopol for arbejdsretsjurister, som han er med til at opbygge ved sin kasuistiske metode, d.v.s. et hav af konkrete afgørelser.

Man kan naturligvis sige, at Hasselbalchs fremgangsmåde passer godt til hans egen situation: Han er jurist og ansat og lønnet af den ene af arbejdsmarkedets parter: Dansk Arbejdsgiverforening. Dette bør dog ikke få os til at overse det principielle i sagen: integration i samfundskonflikter og juridisk autonomi – eller politisering og afpolitisering. Mest intrikat og pudsigt kommer konflikten frem i Hasselbalchs dedikation på bogens titelblad: »Det er en udbredt antagelse, at ret kan skabes med hurtige regler. Det rette fremstår imidlertid oftest af den rolige eftertænksomhed. Dette værk er tilegnet højesteretsdommer Th. Gjerulff som repræsentant for den stand, der har skabt nogle af dansk arbejdsrets mest positive elementer«. – Det er serveret på et fad: Juriststandens autoritet, og bag udsagnet ligger vel her kasuistikken som metode med det deraf følgende vidensmonopol for jurister (omend det minder os om Carl Ussings stands-autoritære opfattelse).

»Marxistisk jurisprudens«

Det er Lars D. Eriksson, som har forsøgt at give et udkast til en »marxistisk jurisprudens«⁸. På forhånd skulle man tro, at opgaven var let, når det

5. Hvis man vil forsøge at efterspore en kontinuerlig udvikling i integrations/autonomi-problemet inden for dansk arbejdsretlig forskning, må man studere *K. Illum: Den kollektive Arbejdsret* (1.-3. udg., Kbh. 1939-64) og *P. Jacobsen: Kollektiv arbejdsret* (1.-2. udg., Kbh. 1972-75).

6. *N. Bruun* (a.a. note 1).

7. Citatet, *O. Hasselbalch: Arbejdsretlige funktioner* (Kbh. 1979) s. 320, jfr. også s. 18 og 321-23.

8. *L.D. Eriksson: Utkast till en marxistisk jurisprudens* (Retfærd nr. 11, 1979, s. 40-54).

gælder retsvidenskabens og juristernes integration contra autonomi i forhold til samfundet. Alle ved jo, at marxister anser integrationen for det afgørende. Helt så let er det imidlertid ikke. I sin yderste konsekvens måtte det jo føre til en opløsning af retsvidenskaben. Der ville altså nok blive marxisme, men ingen jurisprudence.

På dette sted skal Erikssons fortolkning af Marx og forskellige marxister (f.eks. Hydén) ikke diskuteres, skønt jeg er grundlæggende uenig med ham. I øvrigt er hans artikel blevet mødt med megen kritik fra både dansk og norsk side⁹.

Det mest utrolige ved Erikssons marxistiske jurisprudence er, at dens rigtighed skal bevises ved, at de borgerlige domstole efterhånden lægger den til grund for afgørelser¹⁰. Hvis man vil have at vide, hvad det er for konkrete argumenter domstolene skulle bøje sig for, er man nødt til via noterne at søge tilbage til Erikssons tidligere artikler. Han har nævnt eksempler fra Italien med udvidede sociale rettigheder og okkupation af huse til beboelse¹¹. Dette er ganske revolutionært. Men han har også argumenteret for, at man kunne tage udgangspunkt i den svenske »låginkomstutredning«¹². Hermed er vi på reformistisk grund. I alle de skandinaviske lande har socialdemokraterne jo ladet producere sådanne rapporter om den ulige fordeling af ressourcerne i befolkningen.

Det er ikke underligt, at Eriksson mødes med kritik og afvisning i Skandinavien. *Marxister* vil sige, at domstolsafgørelser som kriterium og en argumentation ud fra »behov«, der forekommer i lovgivningen, vil føre til den rene reformisme. *Reformister* derimod vil sige, at Erikssons argumentation vil umuliggøre reformer, fordi den er indhyllet i revolutionære, marxistiske gevandter.

I virkeligheden har Lars D. Erikssons marxistiske jurisprudence kun mening i lande, hvor der er et stort arbejderparti, som opfatter sig som marxistisk, og som går ind for en militant reformisme. Dette er netop situationen i Italien og i Finland. Her er der til gengæld ikke de store eksplicit ikke-marxistiske socialdemokratiske partier, som vi har i Sverige, Danmark og Norge.

Men der er fortsat problemer for Eriksson, selv om vi indskrænker hans marxistiske jurisprudence til lande som Italien og Finland. Det er nemlig

9. J. Dalberg-Larsen: Retsdogmatik, legalstrategi og marxisme (Retfærd nr. 12, 1979, s. 80-92). – J. Graversen: Sikringslove som dogmatikområde (Retfærd nr. 14, 1980, s. 6-10) især s. 8ff. – T. Mathiesen: En marxistisk jurisprudence? (Retfærd nr. 15, 1980, s. 70 ff.). Smlg. også kritik af de finske »nynormativister«, specielt M. Mikkola, A. Christensen: Rättsdogmatik, rättssociologi och moralfilosofi (Retfærd nr. 14, 1980, s. 20-23). – En standpunkttagen for Eriksson, se J. Pöyhönen: Om teoretiska forutsättningar för en marxistisk rättsdogmatik (Retfærd nr. 15, 1980, s. 75-83).

10. L.D. Eriksson: (a.a. note 8) s.51.

11. L.D. Eriksson: Rapport, Magistratura Democratica och den italienska juristoppositionen (Häftet för kritiska Studier, 1977:4, s. 74-79 og 65) særlig s. 75 og 79.

12. L.D. Eriksson: För ett dynamiskt legitimitetsbegrepp (Tidsskrift för Rettsvitenskap, 1975, s. 145-57) særlig s. 156 f.

langt fra sikkert, at et stort kommunistparti med allerede eksisterende eller kommende indflydelse på landets lovgivning er særlig begejstret for politiserende jurister og domstole. Ifølge Bruno Amoroso & Niels Bertelsen har det italienske kommunistparti PCI kritiseret de venstreorienterede jurister. PCI har afvist deres politiseringsbestræbelser og »opfordret til, at man vender tilbage til en retsopfattelse og praksis, der holder sig inden for de problemer, der vedrører anvendelsen af de love, der er udarbejdet og vedtaget i de dertil indrettede demokratiske institutioner«¹³.

En sådan udtalelse kan naturligvis forstås på flere måder, bl.a. rent taktisk. Men man kommer ikke uden om, at integration i samfundet og professionel autonomi på forskellige planer er det problem, som ligger bag debatten. Det er politiseringens og afpolitiseringsens problem.

»Græsrods-jurisprudens«

Ole Krarup har lanceret begrebet »græsrods-jurisprudens« som en modsætning til venstrefløjens kritiske »elite-jurisprudens«¹⁴. Han sigter simpelthen til, hvad en socialistisk jurist – f.eks. Krarup selv – rent faktisk kan foretage sig som juridisk rådgiver og advokat.

Problemet om retsvidenskabens og juristernes integration og autonomi i forhold til samfundet optræder på en speciel måde hos Krarup og andre af venstrefløjens jurister. Hos ham er der tale om *defensive* og *offensive* strategier. De samme begreber går igen med nogenlunde samme indhold hos Lars D. Eriksson og Niklas Bruun¹⁵. Det er muligvis noget lignende, som Thomas Mathiesen hentyder til med sine begreber ikke-overskridende og overskridende reformer¹⁶. I hovedsagen går argumentationen ud på, at påberåber man sig eksisterende rettigheder og retssikkerhedsgarantier, så er der tale om en »defensiv« strategi. Hvis man derudover også påberåber sig udvidede eller nye rettigheder af en type, der i yderste instans er uforenelig med den kapitalistiske produktionsmåde og/eller det politiske system, så må strategien betegnes som »offensiv«.

Denne skelnen er der altså mange, som er enige om. Jeg kan godt se, at den havde sin berettigelse m.h.t. Christiania-processen f.eks. Her var der en leddelt procedure fra christianitternes side, gående fra det offensive til det defensive: menneskeret – brugsret – socialret – aftaleret. Desuden har sondringen mellem offensiv og defensiv strategi nok noget at gøre med progressive juristers selvlegitimering: Man vil gerne bevise over for sig

13. B. Amoroso & N. Bertelsen: Legalstrategidiskussionen i Italien. Erfaringer fra Magistratura Democratica (Retfærd nr. 15, 1980, s.52 ff.)særlig s. 61.

14. O. Krarup: Socialistisk strategi og juridisk praksis (Retfærd nr. 15, 1980, s.64 ff.)særlig s.

15. Smlg. også O. Krarup: Om muligheden for offensiv retlig strategi (Retfærd nr. 4, 1977, s. 84-95). – L.D. Eriksson (a.a. note 8) s. 53 – N. Bruun (a.a. note 1).

16) T. Mathiesen: Rett og samfund (2. utg., Oslo 1977) s. 136 og 138. – Samme: Ideologi og motstand (Oslo 1979) s. 229f.

selv og andre, at man er, og hvornår man er progressiv eller ligefrem revolutionær.

Men stillet over for virkelighedens mangfoldighed og klient-kammeraternes krav fortoner denne skelnen sig. Allerede under omtalen af sagen om en afskediget skoleleder (Inga Denver) må Krarup sige, at hans procedure – skønt defensiv – alligevel havde »offensive overtoner«. Dette ser han navnlig i sagens karakter og offentligheden omkring den.

Jeg har svært ved at se den store betydning af defensiv/offensiv-problemet. Hvis vi f.eks. tager Carl Madsens berømte sag om demonstrationerne imod USA's Vietnamkrig, så var der primært tale om at forsvare folks demonstrationsret, altså noget defensivt. Men han drejede sagen til at blive en stort anlagt proces mod politiet og mod imperialismen. Amerikanernes metoder i Vietnam, politiets gadekampsstrategi i NATO-landet Danmark og de ældre politifolks fortid under den tyske besættelse blev vævet sammen med djævelsk fantasi og enorm virkning¹⁷. Det påvirkede måske endog dommerne¹⁸.

Man kan muligvis sige, at fokuseringen på sondringen mellem defensiv og offensiv strategi rummer en risiko for fejlgreb. Denne sondring forudsætter, at lønarbejdere har et sæt af sikre rettigheder, der er garanteret af staten og retssystemet. Men dette er jo langt fra givet. Sagerne om demonstrationsfrihed, ytringsfrihed, overvågning, telefonaflytning, politiovergreb o.s.v., er begrænsede, men tydelige påmindelser om det modsatte. Måske vil disse borgerlige rettigheder ikke i al fremtid virke understøttende og bevarende for kapitalismen og det politiske system. I andre dele af Verden har man set, at kapitalismen – efter de herskendes mening – trives bedst *uden* sådanne rettigheder. Det lader sig nok ikke gøre at udtale sig principielt om, hvad der er defensivt eller offensivt. I den konkrete situation vil den progressive jurist tage alle de argumenter i brug, som hans klienter, hans erfaring og hans fantasi giver ham i hænde. Det samme vil i øvrigt også de systemkonforme jurister gøre – hvis systemet da ikke har tappet dem for al kraft og saft¹⁹.

Det kan være svært at placere græsrods-jurisprudensen i et langsigtet perspektiv. Engang i fremtiden vil man kunne gøre det – tilbageskuende og historisk. Men i dag er det vanskeligt, og det er også en smule forræderisk. For græsrodsbevægelserne kan ikke arbejde med bredere eller længere perspektiver, end »græsrodderne« kan forstå og vil være med til. Lige så væsentligt som bevægelsernes forskellige målsætninger er samtidig også demokratiet og aktiviteten for medlemmerne.

Derfor behøver det ikke at være udtryk for teoretisk uformuenhed, hvis

17. C. Madsen: Proces mod politiet (Kbh. 1969).

18. Jfr. C. Madsen: Hvad den progressive jurist skal gøre (I: *Samme*: Når bladene falder, Kbh. 1975, s. 23-28) særlig s. 25.

19. Et indtryk af en fantasifuld konservativ jurists procedurereform med tilhørende refleksioner, se Axel H. Pedersen: En rettens tjener, C.B. Henriques (3. udg., Kbh. 1964).

man undlader at bygge en fin teori op omkring en juridisk græsrods-praksis. Det er påfaldende, at både Ole Krarup og Hans Kjellund holder sig ret snævert til nogle få sager, som de selv har procederet²⁰. Jeg vil også tillade mig i det følgende at inddrage mine egne erfaringer fra 2 års deltagelse i en socialistisk retshjælp i Århus²¹.

Så vidt jeg kan se, ligger græsrods-jurisprudensens muligheder og risici på to områder: *offentligheden omkring sagerne og juristernes forhold til klienterne og deres aktiviteter*. I begge tilfælde er der nogle prækære problemer i forbindelse med retsvidenskabens og juristernes integration og autonomi i forhold til samfundet.

Om græsrods-jurisprudensen kan man sige, at den er i stand til at give bonus uanset sagens udfald. Enten får græsrodderne medhold ved domstolene eller i en klagesag over en myndighed; dermed har sagens udfald bevist, at deres aktivitet var velbegrundet. – Eller også får de ikke medhold, og det er nok det hyppigste. Men i så fald kan sagen tjene til at afprøve og demonstrere retssystemets og det politiske systems styring og undertrykkelse. Dette kræver imidlertid, at retssagen eller klagesagen indgår i eller ledsages af en række aktiviteter. Her har græsrodsbevægelserne vist stor fantasi: interviews, bøger, foredrag, plakater, happenings, gadeteater, sange m.m. Der har ofte været tale om særdeles lystige former for ulovlighed, hvis det da har været ulovligt. Hvor meget jurister deltager heri, véd jeg ikke. Men for nogen tid siden var der en københavnsk advokat, der holdt en brandtale til en folkemængde på 10.000 på Rådhuspladsen²². For danske jurister er rollen som folketaler sjældnen, omend ikke ukendt.

Det vil sige, at der parallelt med den juridiske sag også procederes en sag i offentligheden. Traditionelle jurister anser ofte dette for »ufint«. Her må »græsrods-juristen« sætte sig ud over god tone i professionen for at kunne fungere. Det er interessant, at Advokatrådet i hvert fald ved én lejlighed har givet udtryk for den opfattelse, at advokater skulle optræde mere »nøgternt« og »sagligt« uden for retssalen end i retssalen. Det skete i en misbilligende kommentar til advokaterne Poul Christiansen og Carl Madsen²³. Formålet var øjensynligt at beskytte professionens gode navn og rygte. Procederende advokater tillader man en vis partiskhed, men ikke informerende advokater. Det er næppe alle progressive jurister, der i en sådan situation reagerer som Carl Madsen. Han anså det for en ære at blive

20) O. Krarup (a.a. note 14). – H. Kjellund: Politiske sager i den judicielle proces (Retfærd nr. 13, 1980, s. 21-30).

21. Som ikke-jurist ydede jeg ikke retshjælp, men var til stede og gik til hånde i en række sager.

22. Det drejede sig om den store protestdemonstration i anledning af politiets optræden ved lukningen af legepladsen »Byggeren«. Jfr. Politiken og Ekstra-Bladet d. 6.5.1980 om demonstrationen dagen før. Advokaten var Thorkild Høyer.

23. C. Madsen: Fortids møre mur. Memoirer (Kbh. 1973) s. 201. – Advokatrådets udtalelse febr. 1966 og debat, *Advokatbladet*, 45, 1966, s. 41-44.

regnet for ukollegial af »denne fagforeningsbestyrelse«, som han i øvrigt selv hædrede med betegnelsen »et antal salærneurotiske kødhoveder af bemærkelsesværdig stupiditet«²⁴.

Hans Kjellund har sagt, at en sag ført med traditionelle midler også bør føre til en traditionel sejr (d.v.s. medhold), hvis den skal betragtes som vellykket²⁵. Jeg tror, at man heraf kan slutte modsætningsvis: En sag ført med utraditionelle midler bør føre til en utraditionel sejr (d.v.s. ikke eller ikke kun medhold). Det utraditionelle kan ligge på det politiske plan eller i en organisering af de folk, der fører kampen.

Foruden offentligheden omkring sagerne ligger der et særligt problem i juristernes forhold til klienterne, medkæmperne eller kammeraterne. Også her kan den professionelle rolle brydes op eller smuldre. For progressive jurister er det altafgørende, at de er med til at formulere og arbejde med de politiske mål. Men her oplever man ofte, at disse mål vil græsrodsbevægelsen være ene om at formulere. I så fald vil juristen blive reduceret til et sagkyndigt redskab for nogle klienter. For græsrodsbevægelserne er det imidlertid principielt sådan, at kun virkelig deltagelse giver adgang til medbestemmelse. Det var årsagen til, at en række medlemmer af den retshjælp, jeg var tilknyttet, »sivede« bort til græsrodsbevægelserne. De gik simpelthen ind i en eller flere af dem og ydede juridisk bistand dér.

I sådanne tilfælde er der tale om en fuldstændig integration i en klientorganisation og en hel eller delvis ophævelse af den professionelle autonomi. Én sagde, at hun var begyndt at føle sig mere som menneske end som jurist. Da jeg forelagde dette tilfælde for en kompetent jurist, rystede han på hovedet og sagde: »Ja, det er en uhyre farlig udvikling!« Min høflighed forbød mig at spørge: »For hvem?«.

Afslutning

I indledningen sagde jeg, at det var hensigten at tematisere et enkelt aspekt af de tre former for retsvidenskaber, nemlig problemet om retsvidenskabens og juristernes integration, henholdsvis autonomi, i forhold til samfundet. Dette skulle ske med henblik på mulige – midlertidige – løsninger. »Midlertidige«, fordi jeg ikke tror på nogen enkelt, varig og generel løsning. Så længe både denne type samfund og juristprofessionen består, vil der hele tiden være en latent eller åben konflikt mellem integration og autonomi.

Jurister har imidlertid ét fortrin frem for næsten alle andre fag og professioner. Nemlig det, at de i retsvidenskaben lærer at tænke i konfliktmodeller. Der vil hyppigt være tale om »krydsende hensyn« og »interesseafvejning«. Dette er så selvfølgelig, at de færreste jurister tænker

24. C. Madsen (a.a. note 23) s. 202 og 201.

25. H. Kjellund (a.a. note 20) s. 23.

over det. Jeg har imidlertid ved en undersøgelse af lægers udstedelse af attester konstateret, hvad det betyder, når det videnskabelige paradigme og opfattelsen af praksis er blottet for erkendelse af interessemodsætninger. Først specielle tilfælde eller nedskæringer af budgetterne for sundhedssektoren får læger til alvorligt at overveje dette samfunds modsætninger og modsigelser. Det samme gælder ingeniører og andre teknikere. Her er man først for nylig begyndt at operere med forskellige typer af viden, bestemt ved den »part«, som har bestilt undersøgelsen. Man kalder det »partsteknologiske vurderinger«. Dermed har man erkendt teknologiens politiske karakter²⁶.

Jeg tror, at vi forud for enhver videnskabs- og professionsanalyse må foretage en anden analyse, der kan beskrives med nogle begreber, som er hentet fra en bog af den franske sociolog Alain Touraine²⁷. Han siger, at enhver aktør – et individ eller et kollektiv – må have et »totalitetsbegreb«, et »oppositionsprincip« og et »identitetsprincip«. Det vil kort fortalt sige, at man må have en opfattelse af samfundet i dets helhed, man må vide, hvad og hvem man er op imod, og man må være klar over, hvem man selv er. Mangler et eller flere af disse tre begreber, er det tvivlsomt, om man er i stand til at udrette noget fornuftigt.

Først efter denne generelle analyse kan man begynde at se på f.eks. retsvidenskabens og juristernes integration i samfundet eller mere konkret: integration i magtapparater, organisationer, partier eller græsrodsbevægelser. Og man kan tage højde for tendensen til, at nye former for autonomi følger efter nye former for integration. Jeg vil ikke sige, at enhver form for juridisk autonomi er et onde. Så længe der er en profession, vil der også være en relativ autonomi. Men det bør være en relativ autonomi, som progressive jurister kan overskue, styre og ændre efter omstændighederne. I modsat fald er man underkastet en af de blinde, sociologiske lovmæssigheder, som jeg omtalte ovenfor²⁸.

Af SANDHEDS Rod
Paa LOVENS Grund
Gror RETFÆRDS Blomst

Gammelt tankesprog i
Frederiksberg Birkeret.
– Nu fjernet.

26. *Teknologivurdering i Danmark*. Betænkning afgivet af et udvalg under Teknologirådet (Kbh. 1980).

27. A. Touraine: *Sociologie de l'action* (Paris 1965), jfr. et uddrag i D. Østerberg, red.: *Handling og samfund*. Sociologisk teori i udvalg (Oslo 1978) s. 324-27.

28. I denne artikel har det ikke været muligt at præsentere en overordnet samfundsanalyse og heller ikke en egentlig professionsanalyse. Men det skal nævnes, at en professions *autonomi* i reglen trues fra fire sider: klienter, konkurrerende professioner, offentlig kontrol og/eller indre opløsning. *Forskellige former for samfundsmæssig integration vil aktivisere disse »trusler« i forskellig grad.*